

Cartea pentru tineret

În ce măsură preocuparea editurilor pentru cartea destinată tinerilor cititori și-a luat scopurile în serios, în ce măsură această carte, de la bunele intenții propuse inițial, s-a realizat pentru a fi primită de lectorul în numele căruia se scrie literatură, se scot colecții ajutoare cu valori didactice, se scriu tratate despre politețe, despre gust, despre educația socială, artistică? Iată întrebarea pe care ne-o punem înainte de a răspunde invitației de a porși o anchetă pe tema „Cărții pentru tineret”, fie numai din dorința de a nu repeta graba anchetelor binevoitoare pentru toate părțile. Tinerii reprezintă din multe puncte de vedere o categorie distinctă, dar din multe altele ei se găsesc înglobați în masa largă a publicului, înglobați, dar de atâtea ori ei aflându-se printre cei mai selectivi, mai exigenți și mai critici lectori. Tinerul privit ca individ cu deficit de vîrstă „intelectuală” de receptivitate, de „pricepere”, — iată o eroare care poate duce la urmări greu de calculat.

Ca revistă a scriitorilor tineri și activi ne aflăm mereu în fața unor întrebări dificile, unele ni le-am pus în editorialele din acest colț de pagină, au fost salutate sau au iritat, — dar o bună parte din întrebările pe care le-am ridicat „colaborarea” noastră cu cititorii tineri și o parte din răspunsurile ce am căutat a da s-au dovedit și s-au cerut a fi mult mai cuprinzătoare decît acelea de care revista noastră — în cursul ei imediat — se lovea în chip fatal. Ne-am ferit și ne ferim de formule rigide, de răspunsuri gata făcute, din respect pentru tineret, fără discriminare de vîrstă, a cititorului nostru. Lîmpede spus, am luat partea tinerilor — și cine oare capitulează prin a se numi definitiv bătrîn? Căutăm cu toți tipăriturile pentru tineret, — tinerii pentru a descoperi și a se descoperi, și cei mai puțin tineri pentru a se regăsi. Dar vorbim aici de cei numiți „tineri”. Am pornit mereu de la premisa că nu există o problemă a tinerei generații străină de tot și de toate, dar că există o tinăra generație care are dreptul de a fi luată în serios. Ea are preocupări, gusturi, opinii, idealuri specifice. Literatura care li se adresează, cărțile de învățămînt ce le sînt afectate, colecțiile editoriale, ajutoare școlii, educației sociale și artistice, nu se poate și nu cată a cunoaște aceste preocupări, gusturi, opinii și mai ales nu se poate să nu cate a le încuraja sau a le descuraja cînd e cazul. Cu aceasta am numit funcția educativă esențială a literaturii, a cărții în general destinată tinărului lector. Fără priceperea acestui sens riscăm să rupem rostul unei astfel de cărți, de interesele tinerei generații. O ruptură ar putea produce, însă, exagerarea contrară: educația nu înseamnă neapărat didacticism. Știm că trebuie să ținem seama și de obligații didactice nemijlocite. Pe lingă manualele editurilor, sau într-o mai mică măsură revistele încearcă să stimuleze învățămîntul prin numeroase mijloace: adîncirea lecturilor particulare, punerea la dispoziția cititorilor tineri a acelor lecturi care le sînt indispensabile. Acest efort are un caracter cantitativ deopotrivă de însemnat ca și cel calitativ. Un număr insuficient de cărți poate fi la fel de dăunător ca o rea alegere a titlurilor. Dar a limita educația literară și de învățămînt la un aspect didactic forțat înseamnă a limita rezultatele. La orice vîrstă, tinerii repudiază didacticismul, pedanteria. E necesar ca nevoia lor de personalitate, de inovație, de creație să fie încurajate. În altă ordine de idei, credem că o constantă a acțiunilor culturale destinate tineretului este varietatea. Întrebarea e, desigur, dacă inițiativele editurilor noastre răspund acestei constante. Se face cît trebuie pentru a nu lăsa să învingă monotonia, plătitudinea? Sînt cărțile destul de variate artistic, tematic, grafic? În sfîrșit, ne-am întrebant dacă s-au găsit sau se găsesc totdeauna mijloacele nimerite pentru a transforma pe tinărul cititor dintr-un primitor pasiv de carte într-un participant activ. Se cunosc destul de bine preferințele tinerei generații? Sînt ei întrebati ce vor, ce le place, ce le lipsește? Există o autenticitate a dialogului dintre edituri, reviste pe de o parte și cititorii tineri pe de alta, care dacă se realizează cu adevărat poate face ca o carte, o discuție sau o problemă să nu rămîină doar la o atingere superficială cu interesele acestui public cititor — și să-l ajute să înțeleagă și să se formeze? Iată cîteva întrebări pe care rostul cărții pentru tineret ni le-a ridicat și pe care le vrem înțelese și discutate mai aproape de cititor și de onestitatea lui.

LUCEAFARUL

Desen de FLORIN PUCA

IN ACEST NUMĂR

- *Lucian Blaga : Pagini inedite*
- *Cronica fantezistă de Marin Sorescu*
- *Avanpremieră editorială • Autori la prima carte • Însemnări de atelier*
- *Efemeride*
- *„Învăluite plecări”, proză*

de Fănuș Neagu

Actualitatea în literatură

E necesar să avem în vedere întreaga dialectică a termenului respectiv atunci cînd vorbim despre „literatură de actualitate”. Sînt unele cărți, tratînd așa-zise probleme și aspecte ale vieții contemporane, fără a putea fi totuși apreciate ca „actuale”.

Sînt altele, aparent străine de contextul temelor, al problemelor și preocupărilor „la modă” în perioada cînd apar, considerate de toată lumea drept „actuale”.

Mai sînt și cărți, tratînd teme și probleme specifice cadrului social-istoric în care apar, ce rețin integral, sau într-o mare măsură, atenția publicului, găsindu-și un înconștient ecou în conștiința lui.

Într-o primă accepțiune termenul de „actualitate” ar desemna, așadar, un anumit interes al scriitorului pentru o serie de elemente mai ușor integrabile exigențelor cultural-estetice ale societății.

Într-o accepțiune ulterioară termenul de „actualitate” ar desemna un anumit interes al scriitorului pentru modalitățile și tehnicile artistice cărora publicul competent le acordă preferință, sau au preferințe pe plan mondial, pentru structurile artistice proprii, sau relativ proprii, timpului de față.

Trebuie avute în vedere și accepțiunile de ordin mai larg ale termenului de „actualitate” în literatură, cele privind limbajul artistic la modă, sau diversele jargoane artistice „frecventate” de o categorie de cititori sau alta. A fi actual se traduce, astfel, și prin a satisface în grad maxim exigențele fundamentale ale publicului larg, dar și prin a nu te conforma lor. A fi actual se traduce, astfel, și prin a ieși din șablon, prin a interveni creator în conștiința publică, dar și prin a te supune tuturor stereotipurilor, tuturor standardurilor momentului estetic respectiv.

Din acest punct de vedere, a vorbi despre actualitatea și inactualitatea diferitelor lucrări ce apar nu constituie deloc un lucru ușor.

„Literatură de actualitate” — formula sub semnul căreia s-au consumat și se consumă încă, în mod firesc, o bună parte din eforturile criticii literare de azi — nu poate fi concepută în afara permanentei încercări de a răspunde unor atare exigențe dialectice ori unei atare dialectici a exigențelor. Ne va fi destul de greu să ne pronunțăm ce cărți sînt actuale și ce cărți nu sînt actuale, fiecare satisfăcînd alte grupuri de preferințe, alte mentalități, alte gusturi, alte sectoare ale publicului. Ne vedem, prin urmare, în situația de a înțelege că literatura unei epoci și a unei societăți funcționează înfînit mai complicat decît pare la prima vedere, că, dialectic privind lucrurile, actualitate în literatură înseamnă ceva foarte relativ, totul depinzînd de categoriile publicului ce figurează la orizontul vieții sociale la un moment dat.

Nu vom putea înțelege adevăratul sens al termenului: „literatură de actualitate” fără a lua în discuție mai întîi gradul de accesibilitate a literaturii într-un context social și istoric determinat, față de o categorie de cititori oarecare. Dintr-o atare perspectivă, un anumit decalaj între literatură și diversele categorii de cititori constituie un fenomen firesc, deoarece nu toate resprurile acestui ansamblu — publicul larg al literaturii — funcționează identic, deoarece „publicul larg al literaturii” se compune dintr-o multitudine de „unități” sociologice mai mici, denumite și ele: „public”.

În măsura în care sîntem de acord cu observația lui Marx că pentru a gusta muzica trebuie să ai cultură muzicală, trebuie să recunoaștem că nu toate elementele publicului literaturii — nu toți cititorii — dispun de aceeași pregătire, și, deci, de aceeași posibilități de a gusta, de a înțelege literatura — de a se forma prin literatură.

Întră apoi în discuție, atunci cînd ne propunem să vorbim despre poezia ori proza de actualitate, problema interesului pe care publicul unei societăți date îl nutrește pentru o anumită categorie de cărți. Și aici, va trebui să recunoaștem existența a diferite tipuri de interes ale publicului față de literatură.

Interesul public major pentru literatură va acționa, fără îndoială, pe linia unui cult superior al eticului, al filozoficului, al umanului, — pe linia unei înțelegeri complexe a esteticului. Interesul public pentru literatură poate acționa însă pe linia unor stimuli estetici și sociali elementari: ritmicitate, erotism, idealul automobilului, al confortului casnic etc. Nu putem să nu ținem seama de această situație cînd vrem să întreprindem o analiză lucidă a noțiunii de „actualitate în literatură”.

Conștientă de menirea sa umană superioară, literatura oricărei epoci devansează, în cadrul unora dintre principalele sale compartimente, interesul public larg pentru acțiune, pentru anecdotic, pentru „fericirea” înțeleasă în sens mărunț.

Recunoscînd literaturii dreptul la o cît de vagă funcție de intervenție asupra conștiinței publice, vom recunoaște, implicit, posibilitatea firească a detașării ei de anumite compartimente ale publicului; de unde — astăzi, mai ales — necesitatea pentru cititor de a se înălța la nivelul unui anumit tip de poezie, al unui anumit tip de roman...

Îndeplinind, în sens pozitiv un rol anticipator, de avangardă socială, literatura unei epoci, realizează, în mod firesc, o situație paradoxală, de aparentă ruptură cu propriul său public, tocmai pentru a determina apoi transformarea, perfecționarea, educarea estetică a acestui public.

Dezacordul dintre literatură și diversele categorii de cititori apare ca anormal, doar atunci cînd ne referim la funcțiile pe care scrierul e chemat să le îndeplinească pe scara întregii cetăți, a întregii culturi naționale. Dacă în privința limbajului, a posibilităților de satisfacere restrînsă a preferințelor estetice, fenomenele de decalaj dintre literatură și public se prezintă ca necesitățile, în ce privește interesele fundamentale ale unei națiuni, ale unei societăți, orice decalaj între artă și colectivitatea umană la care ne referim, produce perturbații ce se vor resimți pînă în resorturile cele mai intime ale fiecărui organism social. Producția, morala, politica, starea juridică, arta etc. reprezintă „totalități” sociale mari ce determină, în ultimă instanță, întreaga viață a unei națiuni. Solidaritatea acestei vieți depinde de buna armonizare și sincronizare a totalităților amintite. Orice „dezechilibru” creat pune într-o situație îngrijorătoare viața cetății, trîncina cetății. În această privință, întreaga noastră literatură contemporană apare actuală, cel puțin prin încercarea de a se adapta la real și de a domina totodată realul, prin încercarea de a se adapta exigențelor publice momentane și de a le depăși totodată.

Singurele inactuale apar acele cărți care se mențin „pe linia de plutire”, cărțile care mimează o atitudine deschisă în fața realității, cărțile care nu spun nimic nou. Singurul inactual apare scriitorul ce refuză efortul, ce refuză căutarea, ce se mulțumește cu descoperirile altora, așa încît, termenul de „inactual” devine echivalent cu termenul de conservator.

Evident, calificativul de „actual” nu implică, neapărat, o apreciere valorică și recunoașterea „actualității” unei cărți nu presupune neapărat recunoașterea valorii ei estetice superioare, deși, prin forța împrejurărilor, „gradul de actualitate” constituie unul din elementele care, întră, deobicei, printr premele în discuție, atunci cînd sînt formulate judecățile de valoare despre o carte sau alta.

Gheorghe ACHIȚEI

CRONICA LITERARA

nicolae dragoș : „moartea calului troian“

nicolae oancea : „roata“

gh. grigurcu : „un trandafir învață matematica“

Moartea calului troian e un titlu căutat polemic, o metaforă poetică. Aspectul programatic e cel mai izbitor cu atât mai mult cu cât Moartea calului troian este o carte de debut. Preferința se va îndrepta, după cit se pare, spre poezia de idei.

Dacă titlul marchează atât de apăsător o atitudine, fie și printr-o negație ca expresie a voinței de afirmare proprie, Moartea calului troian nu scapă de toate canoanele debutului.

Fascinația contextului poetic inofensiv și tirania unor prestigioase antecedente literare este ceea ce obligă pe Nicolae Dragoș la o demonstrație de virtuozitate care însă îl amină afirmarea integrală. Moartea calului troian este cartea unui poet care avind venerația veritabililor valori poetice nu-și permite să le părească sau să le violenteze. Iată cauza pentru care găsim probabil în acest volum de debut multe exerciții de partituri străine. În maniera lui M. Sorescu aflăm o poezie care, trecută printre ale acestuia, ar fi greu de deosebit. Unuia le-a rădit privirea / Și l-a numit „Homer / Altuia l-a înfricoșat noaptea / Numinidul Shakespear / Și cine mai stie cite / Nume frumoase și tragice a izvodit // Stiu, va muri / Prea a jefuit în dreapta și-n stînga / Zidindu-și sicutu aurii // Și va rămîne vesnic printre noi / Să ne unească și să ne dezbină (Și cine mai știe).

Nu ne aflăm însă în fața absteinelor fiorului liric personal, ci în fața unui proces de cristalizare încă neterminat. Moartea calului troian este un firesc volum de debut în care sînt vizibile atât inertiile, cât și perspectivele debutului. Ambitia volumelor de debut etans care să nu semene cu nimic și să fie foarte originale se vede că nu cuprinde pe toată lumea. Singura măsură de prudență a autorului e și cea care-l dăunează cel mai mult: demonstrația virtuozității pe claviaturi străine.

Cînd nu cedează cochetăriei cu modele străine, poeziile lui Nicolae Dragoș mărturisesc un ritm sufleteș propriu, o helinște a spiritului, o declanșare de energii din care se iese o poezie nesubalteră: „Eram două tătăi de sunet / De cîntec cotropitoare / Ori frunză pe copac aprinsă / În verde fără de sfîrșit / Și carnivora rupeam din inimă / Fișii de roșu să le ardem / Pe rușii unei calme veri / Cîntă-tă-n păsări fără aripi // Mistuitor nisipul roșu / Scrișnind, ne traversa dușos / Zidindu-se spre nemiscare / Fără de știre / Ros de timpuri / Cu două impresii chipuri / Prin care apa clocotind / Se prefăcea-n răcoare moartă“ (Acesse vase vechi, de cîntec). Substanța conduce nu spre poezia de extremă ciclare, al cărei partizan pare să fie Nicolae Dragoș, ci în direcția în care evoluează poezii ca: Ion Gheorghe, Ion Alexandru, Adrian Păunescu, Gh. Albușiu. Această neliniștitoare desăvârșire de forțe a unui nucleu ce-si caută expresia o recunoaștem și în *Spre linia netedă* sau în *Transfuzie*: „Ascult bratele înmărmurite — clopot uitat al cetății // Pierzindu-mi virtutea singelui printre amintiri // Ah, ce mare, ce refluxuri și fluxuri // Mi-a fost dat să zburc în mine // Să-i fiu univers și să-mi fie linie unduită // Pentru corabia-mi sovăitoare // Uite, lingă scoica dinspre săgetător / Zace un palat auriu cu basme invinse / Printre care sarpele doarme împăcat / Las, Făt-Frumos și-a uitat surusul lingă o Zînă // Aproape de ciutura fîntinii, suspinînd // Blind ca un învinător posibil // Ascuns tacticos în această linie oarbă // E o tăcere aproape idilică / Lumea și-a cusut pe peretii flurii al apei // Cîte-o lăuzie, cîte-o înfrîngere // Hotărîtă să cîștige puțin timp fluid / Să-l modeleze ca pe-o povară inevitabilă // Aud singele traversindu-mi

arborele / Trupului — alt de puternic și alt de trecător — / Din către răsărit către crepuscul ierbit / Locuiesc în palatul nedefinit al mării / Potrivnic cu o colonie de corali // Răvășit printre fluxuri și refluxuri // Pină ce, într-o zi, se va trezi / Făt-Frumos jefuit de suris / Sarpele în fața destinului predestinat / Zina descompusă în flori și mireme // — Ca orice amăgire duioasă — // Se vor trezi ierburile // — Posibile colțuri și sulții și minuni fermecate — // Si stelele se vor număra printre valuri nedumescite / Pină ce, într-o zi-voi deveni iarăși / Partea de umbră a chipului meu // Si-mi voi smulge arborele care / Mă traversează neliniștit / Risipindu-l în mare, sepie-nvinșă // Si voi striga pină-n urechile pestilor și-n / Amintirile scoicilor / Vestea cumpulită : Marea s-a colorat / Cu arborele trupului meu // Si pe-a asculta bratele înmărmurite / Ca pe-un clopot uitat al cetății / În care limba de argint a lunii de multă vreme / Nu mai stie să spună nimic / Si bate de-a lungul timpului în dungă“.

Roata lui Nicolae Oancea este un debut frău, în linia lui Nicolae Labis. Astăzi spiritele tutelare în poezie sînt firesc altele, desii mulți dintre poezii notorii de acum au început în zodia Labis. Nu o filiera anacronică reproșăm lui Nicolae Oancea, ci una inadecvată. Între spiritele pe care-l bănuim poeziei sale și cel al poeziei lui Labis sînt diferențe însemnate. Menținerea în orbita acestuia este dăunătoare lui Nicolae Oancea și dă acestor prime cărți o alură neconvingătoare, cu atât mai mult cu cît răsăritele lui Labis sînt mai puternice. („Mi-e teamă Esculap, de luna rea, aducătoare / De flux, cînd, la magneticii ei semn, / Singele tot va hohotni-răsoacă // Ca într-un dans modern, canceligen“).

Ceea ce a impus poezia lui Labis a fost tensiunea ei neobisnuită, incrințarea interioară, puternicele obsesii, sentimentul catastrofei ineluctabile, proiectarea eroului liric în univers. Plecînd din Nicolae Labis, Nicolae Oancea înclină spre o poezie a marilor încordări, a socurilor relevante a provocărilor decisive în care versurile să țîșnească ca jeturi inflexibile, de nestăvilii. Încordarea este însă ceea ce lipsește versurilor lui Nicolae Oancea. Iată *Torero*: „Torero, taurii s-au îngrișat / și dorm visînd pășuni cu ierburii roșii // pe coarnele lor boante, au cîntat / azi dimineață de trei ori cocosi // Si pasărele cerului s-au strîns / și lacome le caută-n copite // ultimul fir de iarbă smuls // din cîmpul crud al fostelor coride // Dar fie finul nostru lăudat / torero, taurii s-au îngrișat // Poezia se termină, din păcate, flasc, Răteul de tensiune e vizibil și aici: „Priviți! această roata e o inimă de cerb / înjunghiat azinoaple de-un fir de iarbă neagră // căld, clopotele lumii cînd bat o rispec și singele l-i toarene un Corb cînd o alarăgă. Mult mai aproape de ceea ce năzuiește Nicolae Oancea este *Pelșaj alb*: „Cine a furat anotimpurile // și le-a petrecut în stihii, / trece un guster prin marea ordine a materiei vii // Clipele se colesc acum singure // și se mistuie-n ger // marea se sparge în nisip // lîngă marea de ieri //, la care adaugă însă acest final colorat și abulic: „O, dacă nu rătăceai scoicile acelea colorate / ar fi venit cu verde și cu albastru / peste zăpezile toate“.

Predilecțiile intime sînt pentru somn, visare, abulie și nu pentru încordare, veghe, luciditate. Chiar strigăturile *Horei cu strigături*, remarcată de Nichita Stănescu, au surdina, toată hora avînd un cu totul alt tonus vital și alt ritm decît ne-am aștepta de la o astfel de temă. „Umbre de cai“ — titlul expresiv pentru ceea ce sustinem! — exprimă mult mai bine realele inclinații lirice ale lui Nicolae

Oancea, rătăcite de influență poetică trancică: „Umbre de cai fără cai // vin și întunecă / ora și locul / locul și sorocul // O gură de vînt / te strigă la rînd // și le duce pină-n / umbra de fîntină // unde le adapă / în umbra de apă // Numai pe una / o să încalce luna // pe celelate stelele nalte // Si de va cădea o stea / o să plece cineva / umbra calului s-o la // Urci în scară / dai de seară // de pe greabînul răsîrînt / moi piciorul în pămînt / peste crupă // pe sub crupă // ca Naite și cu După, tot țarina le astupă // Cînd să treci din vale deal / umbra iar devine cai / de atita mineral // Si te-a-leargă // si te umbliă / pină cînd te face umbră // O gură de vînt / te strigă la rînd // și te duce pină-n / umbra de fîntină // unde te adapă / în umbra de apă“.

Cunoscut mai întii prin cronicile literare din revista *Familia*, de o orientare adesea foarte personală, Gh. Grigurcu nu se dezvăluie prin *Un trandafir învață matematica* și ca poet. Desti criticul a precedat postulul. Gh. Grigurcu nu este în primul rînd un critic. Surprinzătoare opinii din cronicile cu frază elastică și subtilă, se explică prin părti-prî-ul creatorului, cu altă mai mult, pe cît specia poetică cultivată de Gh. Grigurcu nu este comună. Rafinamentul acestei poezii vine din exerciții de filtrare intelectuală. De aici și aspectul încrîncat care nu e decît o încercare de a ajunge la esență. Cînd nu descinde în alegorie anonimă această poezie are șansa lirismului sugestiv. Poezia lui Gh. Grigurcu apelează la sugestie, dar nu la cea a sonorilor, ci la cea a asocițiilor inteligente. Efectul ei se bizuie pe un suspens implinit după puterile de a asocia și fantaza ale cititorului. „N-am înțeles niciodată iubirea / calculată strict după stele // Doar răbdătoare rocă — singura / noastră-ostenală // Doar vîntul pe nesimțite-adormit, / seamă-n castorilor // Doar umbra îndrăzneată / invitînd / chipul nostru prin locuri / tot mai străine“ (Elegie).

Alteori poezia e o succesiune de definiții unde se amîna pentru niciodată o definiție finală: „De aici, din cel mai curat / jod, din tipatul / orb de lilac / ce-l împoarte pe oameni // De aici, din laptele toxic ce ne curge pe miini / și prevesteste pruncul creat / la porunca unui astru // De aici, din cearta această / a semenilor din care / fiecare se crede mai copil / neputînd adormi // De aici, din rugina flăcării ce-o căutam / spionindu-i numai absentă“ (De aici). Suspensia, deplănsătoare a sugestiei, este utilizată mereu. Asta vine din credința că totul este misterios și că o descifrare obstinată a realului i-ar răpi dimensiunea eternă. Acesta era și tonul poezilor lui Lucian Blaga cu care versurile lui Gh. Grigurcu se aseamănă dacă nu si descind de acolo: „Veni un călăret neșălit / pe-un cal de culoarea limbii lui tinere / și măsură fetele de sus / și dispăru cu-nemînimare-n ochiul / uneia din țele // Veni un călăret, c-un obraz ca nisipul // — Nu mai pot risipi nimic — mi-a spus // Nici o mîscare, nici un grăunte // E prea tîrziu // Fetele-năpură-n ochiul lui.“ (Veni un călăret). Tot în aceeași descendență putem cita *Un trandafir învață matematica* ca expresie a unui mister ce nu vrea să se destăinuie chiar atunci cînd este sub stare de constrîngere: „Un trandafir învață matematica / în zona-n care codrul își explică umbrele / iar noi / brîvim spectacolul uimii // Un trandafir se-adună și se scade / doar cu sine însuși / ne-cunoscîndu-se“.

M. UNGHEANU

AUTORI LA PRIMA LOR CARTE

ION DRĂGĂNOIU

● Debutul în reviste: „Luceafărul“ 1966. Apoi colaborează la „Viața Românească“, „Tribuna“, „Gazeta Literară“, „Astrea“, „Tomis“.

● Debutul editorial: prevăzut pentru 1969, trimestrul I, la „Editura pentru literatură“.

● Stagiul manuscrisului în editură.

a) la redactorul de carte: o lună;

b) în editură: șase luni.

● Redactor de carte: Elis Bușneag.

● Opinia redactorului de carte despre debut: „Se înscrie în nota ultimelor apariții din colecția „Luceafărul““.

● Titlul cărții: APROAPE SONETE — versuri.

FLORIN BĂLĂNOIU

● Debutul în reviste: revista „Argeș“ — 1967.

● Debutul editorial probabil: 1969 la Editura Tineretului.

● Stagiul manuscrisului în editură:

a) la redactorul de carte: o lună;

b) în editură: un an.

● Redactor de carte: Nicolae Oancea.

● Opinia redactorului de carte despre debut: „Proză de mit, probleme de existență, fără timp și spațiu concret, flux „stilistic în cadente poetice““.

● Titlul cărții: ADAM — proză.

EMIL BRUMĂRU

● Debutul în reviste: 1966 „Cronica“. Colaborează la „Luceafărul“, „Ateneu“, „Amfiteatrul“.

● Debutul editorial probabil: 1969, trimestrul I, Editura Tineretului.

● Stagiul manuscrisului în editură:

a) la redactorul de carte: o lună;

b) în editură: un an.

● Redactor de carte: Nicolae Oancea.

● Opinia redactorului de carte despre volum: „Se va distinge în universul poeziei tinere. Va impune un nou poet“.

● Titlul cărții: VERSURI.

FLORICA MITROI

● Debutul în reviste: 1967 „Luceafărul“. Apoi colaborează la „Amfiteatrul“, „Gazeta Literară“, „Viața Studențească“ etc.

● Debutul editorial probabil: 1968, trimestrul III, la Editura Tineretului.

● Stagiul manuscrisului în editură:

a) la redactorul de carte: o lună;

b) în editură: un an.

● Redactor de carte: Nicolae Ioana.

● Opinia redactorului de carte despre debut: „O poezie de o deosebită virtuozitate a formelor și a cuvîntului“.

● Titlul cărții: RUGĂCIUNE CĂTRE EFEMERIDĂ — versuri.

OVIDIU HOTINCEANU

● Debutul în reviste: „Luceafărul“ 1966. Apoi colaborează la „Amfiteatrul“, „Ateneu“, „Gazeta literară“ etc.

● Debutul editorial probabil: 1969.

● Stagiul manuscrisului în editură:

a) la redactorul de carte: o lună;

b) în editură: un an.

● Redactor de carte: Nicolae Ioana.

● Opinia redactorului de carte despre debut: „O poezie a anotimpurilor, a stepler largi, nostalgia necuprinsului structurată totuși viguros“.

● Titlul cărții: SĂMÎNȚA.

ANCHETA NOASTRĂ

Se citește? Ce se citește?

ION. C. ȘTEFAN
profesor

Sînt un pasionat cititor de poezie și mă voi referi în corespondența de față numai la acest domeniu.

Primul contact al publicului cititor cu poezia îl mijlocește presa literară. Or, în revistele noastre s-a încheiat obiceiul să se publice în același număr și poezie modernă și poezie clasică, și a celor tineri și a celor mai vîrstnici, și patriotice și intime, și lirice și epice — decît mai multe feluri. Lucru nu e rău, dar pentru un cititor neavizat, n-ar constitui un amestec din care nu mai știe cum să se descurce. Altfel pusă problema: chiar pentru un cititor cu gustul format, presupunînd o bogată cultură poetică, subînțelegem și gust și rafinament și selecție. Către care revistă să mă îndrept sau ce pagină să citesc dacă prefer poezia clasică? Dar dacă o prefer pe cea modernă? Nu pretindem neapărat o specializare dar dorim un profil distinct, o personalitate a revistei o direcție. Și care sînt criteriile după care se aleg poeziile? Materialul primit de redacția unei reviste este atât de numeros, spațiul este atât de restrîns încît o selecție justă e greu de făcut. Adesea se preferă numele sau se cedează insistențelor autorului. Unii publică prea des (cite-o pagină) alții prea rar (cite-o poezie), alții deloc. (Convenim că discutăm despre oameni apropiați ca talent). De ce poezii de prim rang ai generației tinere: iubii și așteptați cu nerăbdare ca: Ana Blandiana, Grigore Hașig (și premiat), Cezar Baltaz (idem), Ion Alexandru, Melinescu Gabriela — ca să-i numesc pe primii 5 preferați de mine — apar destul de rar în reviste, sau numai în unele reviste? Cite stă scris despre acești poezii? De ce critica ne prezintă un volum îndat ce apare? Adesea opera se epuizează din librărie, cititorii o cunosc de mult, ca, într-un trîziu, să apară și cronica. Apoi cred că se agită mult, se scrie prea multă critică (uneori în detrimentul literaturii) și de către prea mulți. După modestă mea părere, a scrib critică înseamnă să ai o vastă cultură, să fi citit măcar tot ce s-a scris într-o literatură.

Amintesc că în ultima perioadă de timp am citit următoarele cărți: „5 piese de teatru“, „Francisca“, „Moromeții“, vol. II, „Interval“, „Condiția creației — Portrete“, „Intrusul“. Ca să fiu sincer, trebuie să recunosc că în alegerea acestor cărți m-a ajutat și critica literară oficială, care s-a ocupat în mod deosebit de o parte din ele. Critica le-a considerat în sfera condiției creației despre care nu s-a prea scris printre cele mai bune cărți apărute în ultima vreme. După lectura lor, am ajuns la aceeași concluzie, (cu excepția romanului „Interval“, pe care — cu toate eforturile depuse — nu l-am putut citi pînă la capăt; deci, nu-mi pot formula nici o părere despre el). Aproape toate cărțile, enumerate mai sus, le-am citit cu plăcere, cu interes și — unele — chiar cu pasiune. Aceasta pentru faptul că ele abordează probleme de actualitate, pe care le discută cu competență, cu încredință, pe care le înțeleg, vertical, dinlăuntru. În cele mai multe din aceste cărți, m-am regăsit pe mine însumi, gîndurile mele intime, năzuiele mele cele mai scumpe, mai fierbinți și gîndurile curate ale celor din jurul meu, închinată grandioase opere de construire a socialismului în patria noastră. Cele mai multe din aceste cărți sînt scrise pe înțelesul tuturor cititorilor și au un mesaj precis, care se desprinde din context ca fructul cînt din pom, toamna. Unele dintre ele („Moromeții“, „Francisca“) se străduiesc să surprindă pe viu procesul psihic al transformării mentalității vechi a oamenilor, respective convertirea acestora la concepția socialistă despre lume și viață, care — nu rareori — dă naștere la adevărate drame.

Sînt un pasionat cititor de literatură. Citesc cărți de literatură de aproape 50 de ani. În acest interval de timp am citit sute de cărți. Și bune. Și mai puțin bune. Și mediocre. Și slabe. Am trăit, m-am bucurat, am suferit împreună cu eroii și cu autorii acestor cărți. Pe unii dintre ei (eroii și autorii) i-am uitat. Pe alții îi păstrez viu, proaspăt, în creier și cu psihologia și mentalitatea în inimă. Îndelungata lectură, experiența vieții, m-au dus la concluzia că numai acele opere literare își ating țelul, care au fost scrise, create, ale căror fapte, eroi, întâmplări își rămîn întipărite în memorie pentru toată viața. Așa îndrăzni să amintesc dintre aceste cărți de căpătîi următoarele: „Ion“, „Răscoală“, „Baltagul“, „Desculți“, „Moromeții“, „Setea“.

MIHAIL MOLDOVAN
învîțător pensionar, Luertu

Amintesc că în ultima perioadă de timp am citit următoarele cărți: „5 piese de teatru“, „Francisca“, „Moromeții“, vol. II, „Interval“, „Condiția creației — Portrete“, „Intrusul“. Ca să fiu sincer, trebuie să recunosc că în alegerea acestor cărți m-a ajutat și critica literară oficială, care s-a ocupat în mod deosebit de o parte din ele. Critica le-a considerat în sfera condiției creației despre care nu s-a prea scris printre cele mai bune cărți apărute în ultima vreme. După lectura lor, am ajuns la aceeași concluzie, (cu excepția romanului „Interval“, pe care — cu toate eforturile depuse — nu l-am putut citi pînă la capăt; deci, nu-mi pot formula nici o părere despre el). Aproape toate cărțile, enumerate mai sus, le-am citit cu plăcere, cu interes și — unele — chiar cu pasiune. Aceasta pentru faptul că ele abordează probleme de actualitate, pe care le discută cu competență, cu încredință, pe care le înțeleg, vertical, dinlăuntru. În cele mai multe din aceste cărți, m-am regăsit pe mine însumi, gîndurile mele intime, năzuiele mele cele mai scumpe, mai fierbinți și gîndurile curate ale celor din jurul meu, închinată grandioase opere de construire a socialismului în patria noastră. Cele mai multe din aceste cărți sînt scrise pe înțelesul tuturor cititorilor și au un mesaj precis, care se desprinde din context ca fructul cînt din pom, toamna. Unele dintre ele („Moromeții“, „Francisca“) se străduiesc să surprindă pe viu procesul psihic al transformării mentalității vechi a oamenilor, respective convertirea acestora la concepția socialistă despre lume și viață, care — nu rareori — dă naștere la adevărate drame.

ADRIANA MATEI
elevă, Lugoj

Nu rareori mi s-a întimplat să aud protestele unor colegi după lectura vreunei poezii a părută în presa actuală și asta în cazul cel mai bun, fiindcă de obicei nu o citeau. Ei bine, dacă niște elevi în ultimile clase de liceu manifestă o astfel de atitudine, la ce ne-am putea aștepta de la un cititor de rînd? Și atunci ne întrebăm în mod firesc care sînt cauzele?

Păreră mea este că fundamentala cauză sînt manualele de literatură română. Un singur poet-representativ pentru noua generație, într-adevăr — e mult prea puțin pentru a forma gustul pentru noua poezie (E vorba de Nicolae Labis). Asta ca să nu mai vorbim de cei care absolvă școlile elementare sau profesionale, care aproape nici nu află despre literatura ce se scrie la ora actuală. A doua mare vină o poartă profesorii de literatură, cărora le-ar reveni nobila misiune să propage între elevii noua literatură, să-i ajute să o înțeleagă. Din păcate însă chiar unii dintre ei nu prea sînt la curent cu ceea ce se scrie sau chiar dacă sînt, n-o acceptă și ca atare nici n-o propagă. În felul acesta indiferența elevilor apare îndreptățită. Astfel stînd lucrurile, aș fi tentată să mă întreb dacă n-ar fi mai indicați pentru învățămîntul mediu proaspeții absolvenți ai facultăților. Nu cred totuși, fiindcă s-a dovedit că și din vechia generație există cadre care au îmbrățișat cu entuziasm noua literatură [...].

Atrăgerea în „cercurile“ literare a cit mai mulți iubitori de

Vladimir Streinu: „Calistrat Hogaș“

Nicolae Breban: „Animale bolnave“

A. Păunescu: „Fintina somnambulă“

G. Tomozei: „Filigran“

Avan-premieră editorială

Cunoscut încă dintre cele două războaie mondiale ca un critic receptiv la inovările literaturii, Vladimir Streinu s-a ilustrat și în paginile periodice literare de azi. Recent au apărut două volume de „Pagini de critică literară“, care adună mare parte din articolele mai vechi.

Colecția de micro-monografii anunță un volum Calistrat Hogaș sub semnătura aceluiași critic. Cum interesul lui Vladimir Streinu pentru Calistrat Hogaș nu este accidental, ne putem aștepta, la o lucrare autorizată, completă, spre binele acestei colecții de micro-monografii.

Editura pentru literatură va trimite în curînd în librărie romanul lui Nicolae Breban, *Animale bolnave*. Prozatorul impus de la *Francisca*, cartea sa de debut, confirmat și de cel de-al doilea roman, *În absența stăpînitor*, abordează o nouă temă. Fragmentele din noul roman au putut fi citite deja în „Schite“, „Scinteia tineretului“, „Gazeta literară“, „Luceafărul“. *Animale bolnave*, noul roman, îmbină tehnica romanului polițist cu preocuparea de sondaj psihologic adine.

Tînăr poet, controversat chiar în paginile acestei reviste, Adrian Păunescu este una din impresionantele ale ultimilor ani. Debutul său în colecția „Luceafărul“ purta un titlu ciudat, dar adecvat energiei respective a autorului: *Ultrasentimentele*. Al doilea se numea *Mielii primi*, cel de al treilea volum al lui Adrian Păunescu, pe care Editura pentru literatură îl anunță, se va numi *Fintina somnambulă*. Ample părți din acest volum au apărut în revista „Amfiteatrul“.

Recent premiat pentru 46 poeme de dragoste reîntră în atenția cititorilor cu o nouă carte: *Filigran*. Nu e însă un volum de poezii, ci o carte de însemnări, de publicistică. Fără dispreț pentru gazetărie, G. Tomozei a susținut zi de zi o rubrică cu titlul *Filigran* într-unul din cotidianele noastre și rolul acestor alerte și responsabile însemnări sînt cuprinse în anunțata carte cu un titlu atât de sugestiv.

Ceas răsfrint

Cine mai suferă, Doamne-n cuvinte? Suntem doar prund de viscol și nu e timpul nici aleși preoți s-aprindă ceapa...

Poem

Neliniste-n genunchi cuvintele mele și rană, degetele strivite-strigă de cete; cineva imi smulge unghiele; pe-aia mjenia prind-n cuie...

Din semne-cuvinte

O, voi, semne pe care lunecă azul și-mbolnăvit jarul minții — culori miroasitoare, grădini în care carii-și joacă dinții...

Moartea viorii

Plinge și-nură vioara în perele fără a te daore cindătețel — un ochi — lumea retrasă în apele ierului — celălalt — unghiul păsării înegrit de vint...

DIMITRIE RACHICI

Plonjonul

Văzduhul nu mai exista — în busea un pește iar lumina de pe trup — o culeseră alege...

Lingă muchii

de octaedre

Intre cristale, lingă muchii de octaedre... Teribila teamă de vid sau de vint — al singurătății...

Nimeni nu știa

Nimeni nu știa de sarpele meu — stăteam amîndoi la soare, sau beam amîndoi Din aceeași sticlă de lapte...

Între la ferma regală, grăjdă, avînd patru cai în primire. Se hrănea cu conserve suedeze, destinate, inițial, populației infometate...

Furul iute pe regele de trei cai buni și vino cu ei la platură în tîmnu Rîmniceului la via statului undei director tovarășu Amuzian om bun. Beau vinu cu vadra și torn puica în opați...

Pe drumul dintre Lacoviște și fermă, factorul poștal, care citea toate hîrtiile, spre a se ține la curent cu ordinea Bucu-riștilor, făcu o copie după scrisoarea cu creion chimic și l-o dădu administratorului...

Am furat numa la nevoie, declară Ion. O singură dată. Mutu de la manutanță! Toți spun așa. Cheamă-ți ceata, sau numa pe șef...

Asta se întâmpla în preajma Crăciunului. După o săptămîină, în noaptea de 30 decembrie, Mihai I de Hohenzolern fu silit să renunțe la tronul României și Comisia județeană de inventarierea bunurilor provenite din Domeniile Coroanei...

Vin roșu, se aruncă Ion, smucind de-o mincă a surteii. Dați ordin și înhamăm la sanie doc, nu doi, trei cai și să ne ducem la Plauri în tîmnu Rîmniceului...

DIMITRIE RACHICI

Plonjonul

Văzduhul nu mai exista — în busea un pește iar lumina de pe trup — o culeseră alege...

Lingă muchii

de octaedre

Intre cristale, lingă muchii de octaedre... Teribila teamă de vid sau de vint — al singurătății...

Nimeni nu știa

Nimeni nu știa de sarpele meu — stăteam amîndoi la soare, sau beam amîndoi Din aceeași sticlă de lapte...

Învățuite

Vrei să mă desbraci, al dracului ce ești, zise Ion. Tot timpul te-ai holbat la scurta mea. Ești omu care-mi trebuie, se atîrnă Amuzian.

Dimineața, molfăind în gură o ciupercă murată, Amuzian se umplu de draci pînă să izbutescă să-l scoale pe Ion. Nevasta unuia din paznici descoperise urme de înmăturat...

Am furat numa la nevoie, declară Ion. O singură dată. Mutu de la manutanță! Toți spun așa. Cheamă-ți ceata, sau numa pe șef...

Asta se întâmpla în preajma Crăciunului. După o săptămîină, în noaptea de 30 decembrie, Mihai I de Hohenzolern fu silit să renunțe la tronul României și Comisia județeană de inventarierea bunurilor provenite din Domeniile Coroanei...

Vin roșu, se aruncă Ion, smucind de-o mincă a surteii. Dați ordin și înhamăm la sanie doc, nu doi, trei cai și să ne ducem la Plauri în tîmnu Rîmniceului...

DIMITRIE RACHICI

Plonjonul

Văzduhul nu mai exista — în busea un pește iar lumina de pe trup — o culeseră alege...

Lingă muchii

de octaedre

Intre cristale, lingă muchii de octaedre... Teribila teamă de vid sau de vint — al singurătății...

Nimeni nu știa

Nimeni nu știa de sarpele meu — stăteam amîndoi la soare, sau beam amîndoi Din aceeași sticlă de lapte...

va să zică, da nu se văd dect o dată pe an — iar tu o să te muți în camera aia de lingă pridvor cu de șapte ori porture generalului pe un perete și șapte buturi de cal pe petele de vizavi...

— Astăzi știu că m-a ținut în loc și pedeapsa scrisă în mine, s-o întinsec pe Oli.

— Știți cum înțelegeți, numele nu-mi vine de la Olga, ci de la Olivia, ceea ce înseamnă că sint ca uleiu bun, iar foc cind mă încingi cu brațele!

— După ce ai înțeles, amuzian la Rîmnic și l-au spus de ea. Și cînd el ne-a înștiințat cine e, am aprins o țigară și-am zvrilit patru rotogole de fum...

— Am fost ai dîntii care a văzut-o venind — era seară, bătes un vînt rece, soarele și rupea coroana în virfu muntilor și ea se apropia pe lingă rețea...

— Și dac' venea ieri, ce găsea? întrebă Che Andrei, tolnînt în hamacul lui.

— Niemic, recunoscu Amuzian.

— Zaci? vru să știe Oli situația lui Che Andrei.

— Am trecut pe sub hamacul lui Che Andrei, ca pe sub Cristos, în vremea patimilor și Oli a mers cu noi.

— Ce știți? întrebă porncioarea și, fiindcă știa unde fusese, mă așteptam cînd vorbea, să se rotunjească în aer, fiindcă gura ei, norișori de pudră.

— Bine, Oli, zise el, aducem imediat un uluc, un sac de vie și un ciubăr.

— Vintu lătra sub beam, lustru cu căpele pline de scame ne amesteca umbrele.

— Curată porcările! făcu Che Andrei, plin de năduf.

— Nu-i adevărat, îl contrazise Oli și deodată începu să bată cu pumnii în pervaz: uitați-vă! uitați-vă!

Iucian blaga

Pagini inedite

Stratul mumelor

În Muntenia s-a iscat vatra. Ce efer-vescență celulară, de vigoare embriologică, creatoare de stat și de istorie, între Carpați și Dunăre, în partea a doua a secolului XIII! Ce mișcare de aură, ce creștere a sentimentului spațial de la Seneslau la Tihomir, de la acesta la Basarab, de la Basarab, pe urmă, la Mircea cel Bătrîn! Doar câteva decenii mai tirziu decît în Muntenia se înfiripă același proces și în nordul românismului, în Maramureș și în Moldova. De la Dragoș la Bogdan, pe urmă sub Mușatină pînă la Ștefan cel Mare, sentimentul spațial se găsește în exuberantă creștere. „Statul” nu mai e o formațiune străină, fără nervuri în substanța populației, ci un acoperămint prielnic substanțelor ocrotite, ale cărei latențe izbucnesc cu rară vigoare, înflorind pe un podis de remarcabilă continuitate ascendentă și luind chipul celei mai autentice „istorii” ce se poate imagina. Viața cu apele mișcate de-un întunecat-luminos destin, faptele clădite pe sînge, bisericile zidite din lumină și toată opera de smeu și de arhanghel, ale lui Ștefan cel Mare, alcătuiesc împreună mica noastră vestică revelată în timp. Călcăm pe pămînt sînt: iată cu adevărat o substanță și forme „istorice”. Dinamica, genul, energia, demnitatea vovodală, spiritul de inițiativă și vitalitatea excepțională, puse de Ștefan cel Mare în destinul său istoric, ar fi fost, prin virtuțile lor, suficiente, să ducă la crearea unui spațiu moldovenesc de întindere și proporții imperiale. Ștefan a fost din belșug înzestrat cu toate calitățile pentru plămînuirea unor asemenea zări împărătești de largă respirație istorică. Împrejurări excepționale de grave, irezistibilă expansiune otomană, l-au silit însă, în mare parte, intermitent, la defensivă, la reacțiune, la consolidarea celor dobîndite. Nici o altă epocă sau moment din trecutul nostru nu ne dăruie un așa de intens prilej de a simți aroma măreției pînă la care ar fi putut crește istoria românească. Dar în fața ei cea mai hotărîtoare istoria noastră n-a avut norocul, nu s-a făcut în pace, căci istoria nu se face în pace, dar norocul să fie scutită de evenimente debordante și să nu fie oarecum fizic zădărnicită, în posibilitățile ei, prin intervenția unor factori absolut copleșitori, Ștefan cel Mare a fost prin chemare pe drumul unui cosmos românesc. Energia și intuiția creatoare, puse în tot ce a făcut pentru pămîntul său în puținul răgaz ce i l-a îngăduit permanenta apărare. Încoronată de atîtea triumfuri, ar fi merit să nu fie tăiate atît de brutal în desfășurarea lor firească. Subt stăpînire lui Ștefan stilurile arhitectonice, bizantin și gotic, se adaptează uimitor la necesități organice, la matricea locală: sinteza lor nouă e în stare, prin simplitatea soluțiilor ei, să comunice oricui regretul că au fost prematur întrerupte. Cîte posibilități nu s-au stins deodată cu domnia lui Ștefan, subt care răsăritul și apusul se întîlnesc într-o alvie atît de prielnică unei noi viziuni arhitecturale și metafizice. Însăși natura românească era pe drumul de a deveni, datorită bisericilor și mănăstirilor, ce se integrează așa de grațios și de bărbătesc în ea, o „natură-biserică”, solară, sfințită de sus prin prezența în ea a altarelor și catapetesmelor. Dar atît clădirea spațiului imperial, cît și posibilitățile schițate ale unei monumentale culturi (pentru o asemenea cultură se puseseră temeiurile odată cu încreștinarea Românilor) au fost zădărnicate prin unul din acele fulgere năpraznice-absurde, care bintuie istoria omenirii, de astă dată lipsa de noimă a istoriei omenirii. De astă dată lipsa de noimă a istoriei poartă în manualele titlul: expansiunea imperiului otoman.

Ne gîndim la bisericile și mănăstirile vovodale, la cele ale lui Ștefan cel Mare, zidiri în care stilul bizantin și cel gotic se îmbină într-o unitate atît de organică și de sublimă în același timp. Ne gîndim și la bisericile de lemn din nordul Transilvaniei, în care cu altă distribuție de accente, stilul bizantin și cel gotic dau o altă floare. Ce-ar fi fost dacă zările românești pe care Mihai Viteazul le-a mutat, s-ar fi statornicit pentru secole? Și metafizicile cu puțință în cursul acestor veacuri — ce-ar fi fost și cum ar fi fost, dacă li s-ar fi dat să fie? Metafizicile, pe care Românil le-ar fi gîndit, ar fi constituit pro-

abil toț alte și alte sinteze între răsărit și apus, și ar fi reprezentat închegrii vii sau abstracte, cerute deopotrivă de meridianele vieții noastre obștești, cît și de însăși matricea, fecundă ca stratul mumelor, a spiritului nostru. Mari besne șlefuite ca diamantele — sunt metafizicile. De ce n-ar fi fost și ale noastre — mari besne închegate după chipul bisericilor lui Ștefan cel Mare, sau după chipul bisericilor de demn din satele de la miază-noapte?

Inorogul

Dacă mi s-ar cere să caracterizez în chip fabulos figura lui Dimitrie Cantemir, n-aș alege ca simbol nici inorogul din alte țărîmuri, nici leul, nici vulturul din lumea noastră, ci o ființă pe jumătate reală, pe jumătate de poveste și legendă: inorogul. De altminterea Dimitrie Cantemir, în a sa „Istorie ieroglifică” se ascunde însuși în dosul figurii Inorogului, numele slav adoptat de cronicarii noștri, al Unicornului. Inorogul, animal de-o sălbăticie de nedo-mesticit, dar superlativ sublimat totodată, unealtă a miraculosului adesea, era în literatura medievală un simbol al castității, și, prin derivație apoi și un simbol al puterii spirituale.

49 de ani a durat viața lui Cantemir pe pămînt. Și partea cea mai mare a acestei durate el a trăit-o dincolo de hotare. Socoteala e simplă și puterea cifrelor ne-ar putea face să credem că existența lui Cantemir e peceuluită de instrăinare. E de mirat cum Dimitrie și-a mai putut păstra pînă la urmă sufletul de moldovean. În ciuda culturii cosmopolite, ce și-a însușit Cantemir, acei suflet nu l-a părăsit niciodată. Ținîndu-se seama de viața negrăit de agitată, intreruptă de atîtea schimbări pînă în temelii, e de mirat apoi cum Dimitrie Cantemir a putut să lase în urmă sa o operă literară filosofică și științifică, atît de bogată, o operă ce presupune stăruitoare continuitate de preocupări, și, oricum, răgaz, liniște, contemplare, cercetare. În condițiile locale și de timp această apariție spirituală rămîne aproape improbabilă.

Viața lui Cantemir (1674—1723) se situează în epoca absolutismelor, în care voința de dominație se deslănțuie fără friu, urmînd din loc hotarele tuturor statelor europene. Rare sunt, desigur, vremurile care să se reliefeze prin tot atîtea personalități: creșterea de istorie în spirit aproape de adevăr, cum sunt tocmai cele ale lui Dimitrie Cantemir. Epoca n-a fost însă o epocă miscată numai din punct de vedere politic. Sub raport spiritual occidental precum și Europa centrală se găsesc în zentul barocului. Barocul este timpul vizionărilor dinamice despre lume și viață. Barocul este epoca formelor debordante, a pasiunilor larg deslănțuite, a perspectivelor vaste. Arta și gîndirea timpului sunt deopotrivă hrănite de aceste tendințe, la fel însă și viața concretă în cadrul statului se resimte, pretinzînd în Europa, de aceleași tendințe. S-a contaminat de ele chiar și bizantinismul pînă la un punct cu toate că acesta este, prin definiție, static și ieratic încrămănit. Pe vremea lui Cantemir însă bizantinismul însuși a fost cuprins de-o neprevăzută efervescență, contaminîndu-se de dinamica și de perspectivele mai largi ale barocului occidental. Cantemir se integrează acestui bizantinism mai mișcat, devenind unul dintre principalii săi exponenți spirituali.

Dorînd să ne procurăm elementele de apreciere a situației generale, din care s-a desprins și în care a lucrat Dimitrie Cantemir, se cuvine să ne întrebăm și care erau pe vremea aceea stările în țările românești. Expansiunea irezistibilă a imperiului otoman redusese Moldova și Muntenia la condiția sufocantă, prin ea însăși, a dependenței, de Inalta Poartă. În țările românești nu mai era cu puțință decît o viață cvasi-istorică, o viață cu elemente rețezate și cu jeraticul ținut subt spuză. Domnii români, aleși, de bine, de rău, încă din familiile pămîntene. Li se îngăduiau doar fapte de echilibristică politică, combinații meschine mărunte, socotele de la o zi la alta, intrigi, aventuri, din cînd în cînd cite o faptă bună, dar nu „istorie” de linie mare, și nici inițiative destinate să dea expresie învoială fondului de spontaneitate neco-

rupt, ce mocnea în sufletul poporului. Cînd de jălnică a putut să fie această apă stătătoare, prielnică numai mișmelor, ne-o spun chiar cele petrecute în timpul lui Cantemir. S-a întimplat atunci să respire și să palpate subt acoperămintul aceleiași epoci două diatre vieții cele mai înalte ale trecutului nostru: a genialului Dimitrie Cantemir în Moldova, iar în Muntenia a aceluși singular, în felul său, Constantin Brăncoveanu, „prinț al aurului”, domn al ideii creștine ce-l drept, dar atît de inclinat și spre jocuri tenebroase de culise, meșter neîntrecut al diplomației, care nu s-a dat înapoi de la cruzimi în viață, sînt prin moarte, și promotor al unei culturi, în care Renașterea și Bizantinismul, barocul și orientalismul, dădeau împreună un minunat și rafinat amalgam. Cel doi contemporani, astăzi pentru inimile noastre atît de înfrății prin opera lor, n-au găsit de-a lungul vieții lor alt lucru mai bun de făcut decît să se surpe unul pe altul la Inalta Poartă, cu cele mai abominabile arme, fiecare visînd numai la deslănțirea celui alt! În loc de a-și conjuga într-o aceluși aspirații puternice excepționale, cite li s-a dat, ca să facă parte emancipării istorice a poporului românesc, ei, minai de ambiții nefirec-tescrite, și-au cheltuit cele mai bune energii gîndului de a se face cit mai agreabili la Poartă, fiecare punînd în joc pentru aceasta capul rivalului său. În adolescență și în tinerete Cante-

mir s-a ocupat cu multe de toate. El a învățat indesebi — carte. La vîrsta cînd studenții de astăzi își scriu tezele de doctorat, el a scris o lucrare voluminoasă intitulată „Știința sacro-sancțată”, care rămîne înlăia reală încercare de metafizică românească. Lucrarea s-a păstrat în manuscris și a fost descoperită nu mult după întiul război mondial. Am citit studiul metafizic al lui Dimitrie Cantemir cu interes crescînd de la iniția pînă la ultima pagină. Și, natural preocuparea mea cea mai lucid urmîndă a fost de a situa cit mai precis gîndirea principelui moldovean în evoluția gîndirii universale. Înseliez rezultatele acestei investigații. În esență și prin tezele ei fundamentale, gîndirea metafizică a lui Dimitrie Cantemir nu este „teosofică”, precum umbă zvonul printre istoriografuli noștri literari, ci reprezintă pur și simplu învățătura creștin-ortodoxă, cu oarecari concesii de atmosferă și de metodă făcute teosofiei, și asimilînd unele idei ale acesteia, dar numai ideile ce nu ajung în contradicție cu tezele dogmatice ale doctrinei creștine-ortodoxe. Inițial Cantemir se arată cuprins de chinurile și frământul îndoielii, cît privește valabilitatea cunoștințelor, de care ar fi în general capabilă filozofia. El își reafă oarecum libertatea adamică de a regăndi totul, fără premise valabile, și aspirînd să ajungă singur la descoperirea adevărului. Odată pornit pe acest drum, Cantemir cade în disperare, repede, adică

de îndată ce își dă seama de carența puterilor cognitive, ce-l sunt hărăzite omului. Cantemir are, totuși, de la început, certitudinea sa personală că ar exista o „știință sacră”, și că această știință nu poate să fie decît aceea pe care Creatorul o are despre sine și despre creațiile sale. Omului îi este însă, după convingerea ce-o rostește Cantemir, inaccesibilă o asemenea știință, a adevărului absolut. Mai mult, chiar și atunci cînd Dumnezeu vine în ajutorul omului comunicînd acestuia cite ceva din știința sa, omul nu este în stare să cuprindă aceste comunicări decît „în oglindă”, adică prin diformările inerente oricărei ogîlindiri. Disperînd de posibilitățile firești de a descoperi Adevărul, Cantemir se vede dintr-odată ajutat spre ținta „cître care rivnește, de un Mag, care-i apare. Acest Mag îl va „iniția” într-o adevărurile științei sacre. Pe acest Mag trebuie să-l socotim ca o intrupare alegorică a Științei Sacre. Cantemir se va sili să asculte și să însemne „adevărurile”, ce i se comunică prin grație divină, în măsura în care el, ca om, e în stare să le vadă „în ogîndă”. Faptul că este adus în starea „vizionară” de a vedea adevărul „în ogîndă”, este pentru Cantemir o împrejurare ce ține de condescendența divină. Dumnezeu vrea să-l scoată din îndoială și disperare. Cantemir nu va avea deci pretenția de a expune rezultatele, la care ar fi ajuns prin propria sa gîndire; el notează doar

smerit ceea ce-l se împărtășește. Cantemir apare tot timpul conștient de insuficiența mijloacelor ce-i stau la dispoziție pentru a vedea imaginea, în definitiv de nedescris, a Științei Sacre. La început Cantemir ni se înfățișează așadar ca un turmentat, pe propria sa socoteală, ca un turmentat de problema „adevărului”. Cantemir e deci un spirit, care, cel puțin prin punctul său de plecare, ne apare, în chestiuni de cunoaștere, emancipat de sub orice tutelă autoritară. În privința aceasta el se deosebește de ceea ce este orice fiu credincios al bisericii, care acceptă prin „credință” corpul doctrinar al bisericii. Un drept-credincios ajunge la „adevăr” prin intermediul bisericii. Cantemir nu se mulțumește cu o atare situație. El nu pare satisfăcut decît în momentul cînd însuși este inițiat în știința sacră, făcînd personal experiența grației divine. Numai în acest moment turmentatul se smerește. Cantemir pornește de la chinuri și îndoială, biserica nu pare să fie pentru el o „mijlocitoare” suficientă între om și adevăr. În această atitudine trebuie să vedem o licență maoximă, ce și-o putea permite un gînditor, care căuta totuși să se mențină în cadrele esențiale ale ortodoxiei. Cantemir nu acceptă dogmele, fiindcă sunt dogme de-ale bisericii din care face parte, ci fiindcă personal ajunge să facă experiența vizionară a adevărului cuprins în ele. Calea aceasta de a-ți însuși prin proprie experiență vizionară un prețios adevăr, care prin natura sa depășește posibilitățile normale, de cunoaștere, este „teosofică”. Nu trebuie totuși să uităm că Dimitrie Cantemir se ferește parca într-adins să descopere vrosodată „adevăruri”, ce ar contrazice însăși învățătura ortodoxă. El pare călăuzit în această privință de un principiu pe care-l trece sub tăcere: această înseamnă însă că el rămîne „ortodox” în esență, și „teosofic” doar în formă.

Ca teoretician al cunoașterii, Cantemir se declară împotriva Științei, ce s-ar clădi pe temelii exclusiv al simțurilor și al logicii, știință care în Occident era promovată de riguroși gînditori și cercetători, și care mergea cînd alături, cînd împotriva materialismului, ce începuse a se aplica pe vremea lui Cantemir cu tot mai mult succes în Fizica modernă. Orice „știință”, întemeiată pe simțuri și pe metode ce decurg din natura inteligenței noastre ca atare, era criticată de Cantemir în lumina Științei Sacre, pe care o socotea de origină divină, și la care, după convingerea sa, s-ar putea ajunge prin inițiere superioară, adică prin participare într-un chip sau altul la grația divină. Iată locul lui Cantemir, indicat cu mai multă precizie decît s-a făcut pînă acum, în panorama spiritului omenesc, desfășurată în cursul veacurilor.

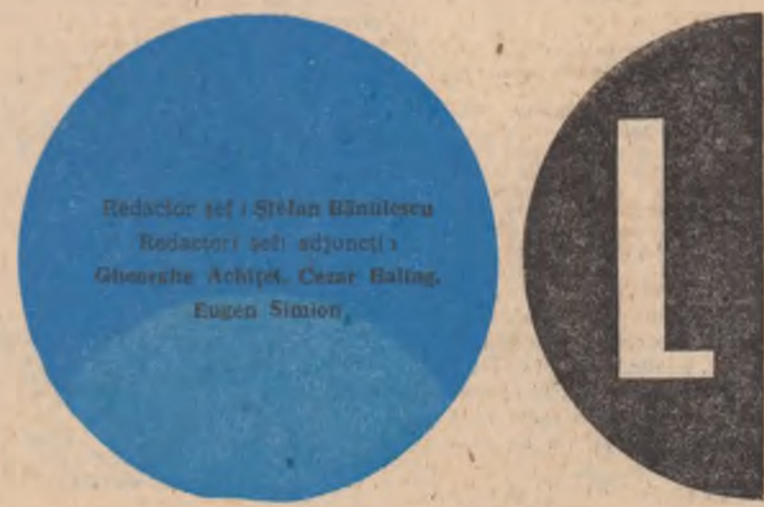
Metafizica lui Cantemir este o operă de tinerete. Citirea ei te lasă cu regretul că autorul nu s-a putut închina o viață întreagă filozofiei. Ce n-ar fi dat acest om gîndirii universale, în alte condiții? El a descoperit în orice caz condiția esențială a gîndirii filozofice încă din timpul adolescenței. Și dacă mai tirziu el ar fi „teoretizat” această condiție, așa cum s-ar fi convenit, aceasta ar fi fost faptă destulă pentru un gînditor. Cantemir știa că gîndirea filozofică trebuie să izvorască din conștiința libertății. El știa sau ar fi ajuns să știe că un filozof gîndește totdeauna lumea încă o dată, de la început. Pornind să scrie „Știința Sacră”, Cantemir cucerea pentru sine libertatea adamică și lipsa de premise, condiție a oricărei filozofii, care se respectă și-și cunoaște mîslumea. El a făcut acest mare prim pas; al doilea pas al său era, din păcate, o cădere masivă și conformistă într-o doctrină dată, pe care o completa doar cu unele idei despre Natură, luate din cunoștinți naturalști mistici, contemporani sau mai vechi. După acceptarea în grabă a unei metafizici date, el, care ar fi putut să devină un Leibniz al răsăritului, a fost nevoit să se ocupe de alte științe, de alte treburi. Nenumărate interese personale și de familie l-au făcut să umble după bunăvoința turcească, cîntînd din tambură pe la ospețe prin seraiurile de pe Bosfor, sau, mai tirziu, după pierderea tronului, să îndure mîhnirile pribegiei în Rusia, și să scrie despre religia mahomedană un ghid spiritual pentru expedițiile lui Petru cel Mare.

Portret de MAGDALENA RĂDULESCU

LUCEAFĂRUL

Revistă editată de
UNIUNEA SCRITORILOR
din REPUBLICA SOCIALISTĂ
ROMÂNIA

REDACȚIA :

București, Bd. Ana Ipătescu 15
Telefon : 11.51.54 ; 12. 16.10

ADMINISTRAȚIA :

Șoseaua Kiseleff 10, tel. : 18.33.99

ABONAMENTELE

3 luni — 13 lei ; 6 luni — 26 lei ; 1 an — 52 lei

Tiparul executat la

COMBINATUL POLIGRAFIC „GASA SCINTEII”

Paginatori : Nicolae Ion, Cerchez Nicolae

Tehnoredactor : Ștefana Harbur.